

Vlaams
Parlement

stuk **1182** (2010-2011) – Nr. 1
ingediend op 1 juni 2011 (2010-2011)

Gedachtewisseling

over het MINBEE-eindrapport over de bijenhouderij

Verslag

namens de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
uitgebracht door de heer Dirk Peeters

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Jos De Meyer.

Vaste leden:

de heren Lode Ceysens, Jos De Meyer, mevrouw Tinne Rombouts, de heer Jan Verfaillie;
mevrouw Agnes Bruyninckx-Vandenhoudt, de heer Stefaan Sintobin, mevrouw Linda Vissers;
de heer Karlos Callens, mevrouw Lydia Peeters;
de heer John Crombez, mevrouw Els Robeyns;
de heer Mark Demesmaeker, mevrouw Tine Eerlingen;
mevrouw Patricia De Waele;
de heer Dirk Peeters.

Plaatsvervangers:

de heren Robrecht Bothuyne, Jan Durnez, Marc Van de Vijver, Johan Verstreken;
de heren Pieter Huybrechts, Chris Janssens, mevrouw Marleen Van den Eynde;
de heren Bart Tommelein, Marc Vanden Bussche;
de heren Marcel Logist, Bart Martens;
de heren Matthias Diependaele, Jan Peumans;
de heer Ivan Sabbe;
de heer Hermes Sanctorum.

INHOUD

I.	Toelichting door professor Frans Jacobs	4
1.	Algemene schets	4
2.	Ontwikkeling	4
3.	De rol van bijen	4
4.	Economisch belang van bijen	4
5.	Verdwijnziekte	5
6.	Oorzaken van de verdwijnziekte	7
6.1.	Stuifmeelaanwezigheid.....	7
6.2.	Varroamijt	8
6.3.	Pesticiden.....	8
6.4.	Straling en magnetische velden	8
6.5.	Hoofdoorzaak	8
7.	MINBEE.....	8
8.	Besluiten.....	8
8.1.	Imkerpraktijken moeten worden verbeterd	8
8.2.	Een strategie voor varroabehandeling	8
8.3.	De draagkracht van het lokale milieu is bepalend	9
8.4.	Structurering en erkenning van een referentiecentrum voor bijenproblemen	9
II.	Bespreking	9
III.	Uiteenzetting door minister-president Kris Peeters	14
1.	Op Europees niveau.....	14
2.	In Vlaanderen.....	15

Op 4 mei 2011 besprak de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid het MINBEE-eindrapport over de bijenhouderij ‘Naar een Belgische strategie voor de bestrijding van varroa op basis van biologische, biotechnische en alternatieve middelen’, met professor Frans Jacobs, Laboratorium voor Zoöfysiologie, Vakgroep Fysiologie van de Faculteit Wetenschappen van de Universiteit Gent.

Op 11 mei 2011 gaf de heer Kris Peeters, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid antwoord op de beleidsvragen en -aanbevelingen die op 4 mei aan bod kwamen.

I. TOELICHTING DOOR PROFESSOR FRANS JACOBS

1. Algemene schets

De problematiek van het verdwijnen van de bijenpopulatie krijgt regelmatig pers aandacht, vat de heer *Frans Jacobs* zijn betoog aan. Een verwijzing naar Einstein, die stelde dat vier jaar nadat de bij van de aardbol is verdwenen de mens zal volgen, mag daarbij niet ontbreken.

De bijenhouderij heeft een direct belang – allerhande bijenproducten – en een maatschappelijk-cultureel belang – bijvoorbeeld voor het verenigingsleven –, maar vanuit landbouw-oogpunt is vooral het indirect belang cruciaal.

Bijen houden zorgt voor een wildleven in de eigen regio, met als belangrijk bepalend element de draagkracht van de betreffende locaties. Bijen staan in voor de bestuiving van land- en tuinbouwgewassen, dus bijenteelt is essentieel voor duurzame landbouw.

2. Ontwikkeling

Honingbijen leven in een kolonie met een koningin, tienduizenden werksters en een duizendtal darren. Het leven van een bij is als het ware strikt geprogrammeerd: op dag 1 wordt een eitje gelegd en op dag 21 wordt het bijtje geboren. Het bijtje krijgt eten in het larvestadium en daarna niets gedurende twaalf dagen. Daarna verteert het gedurende tien dagen nog een beetje eiwit, maar daarna niets meer.

Dat is een compleet andere situatie dan bijvoorbeeld het kweken van varkens of kippen, en dat speelt de bijenhouderij wel eens parten als reglementeringen voor behandelingen worden uitgewerkt.

3. De rol van bijen

Bijen zijn van belang voor de bestuiving en dus de beschikbaarheid van fruit, maar ook van de afgeleide producten. De invloed van bijen op de mensenmaatschappij is dus relatief groot. Ook voor de zaadteelt, belangrijk voor de landbouw, zijn bijen cruciaal. De bijen staan ook in voor de bestuiving van voederzaden, en zorgen er dus voor dat onze koeien kunnen eten. Ook voor de oliehoudende zaden, en alle toepassingen daarvan – tot biofuel – zijn bijen nodig.

De bij is een goede bestuiver: is bloemvast, bezoekt veel bloemen, draagt veel stuifmeel mee en komt in contact met stuifmeel en stamper.

4. Economisch belang van bijen

De bestuiving door honingbijen levert een belangrijke economische meerwaarde op, die wordt uitgedrukt met een formule: $Eb = P \times M \times I \times B$.

P is de productie van een gewas, M is de marktwaaarde, I het aandeel van insecten bij bestuiving en B het percentage insectbestuiving door honingbijen.

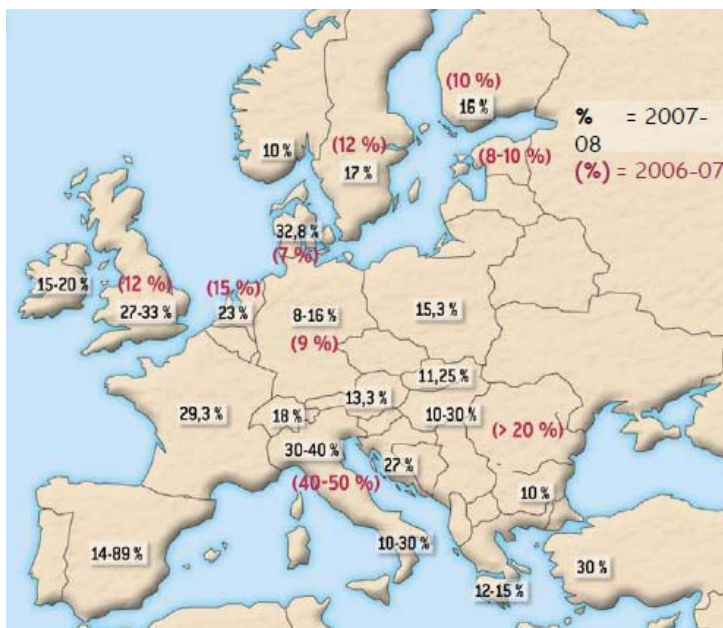
Wat de afhankelijkheid van insectenbestuiving betreft (I), is er een zeer grote variatie, schetst de heer Jacobs. Zo is appel voor 100 percent afhankelijk van insectenbestuiving, met een aandeel voor de bijen (B) van 90 percent. Voor peer bedraagt het aandeel insectenbestuiving nog 70 percent, terwijl het voor olijf maar 10 percent is.

Door toepassing van de formule wordt de economische waarde berekend, met als resultaat dat voor België bijen op de vierde plaats komen wat betreft economische waarde van landbouwproducten, na koe, varken en gevogelte. Op wereldschaal komen bijen op de derde of de tweede plaats wat betreft toegevoegde waarde aan de mensheid.

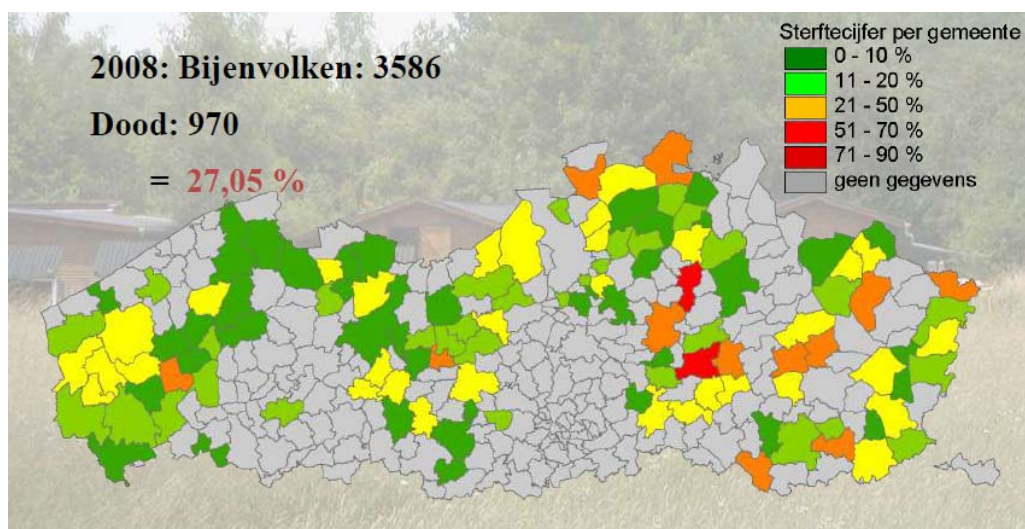
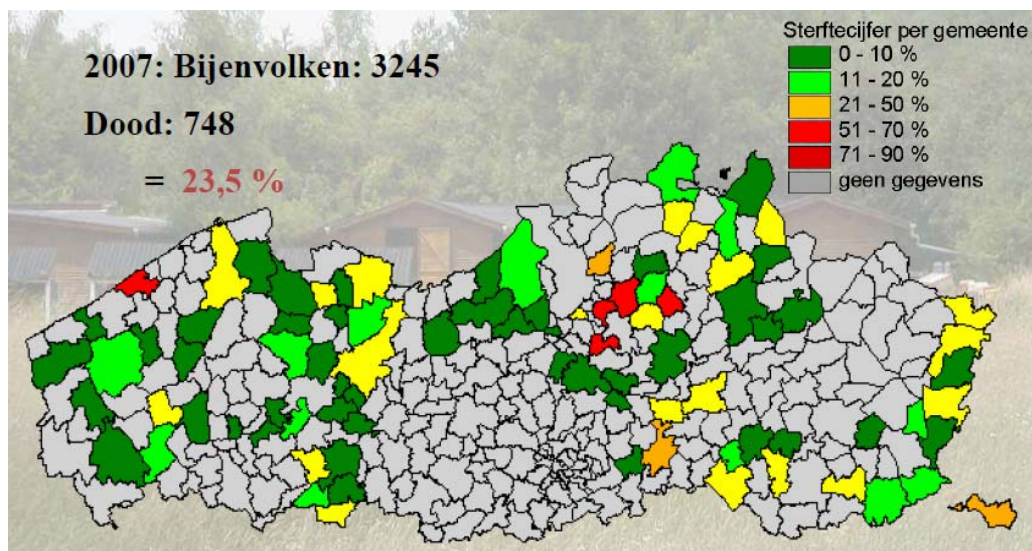
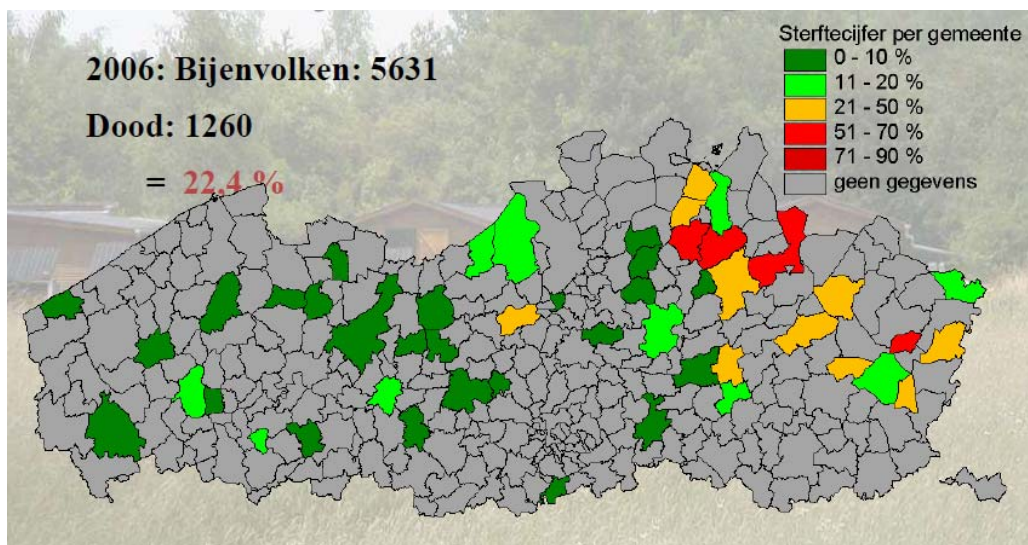
5. Verdwynziekte

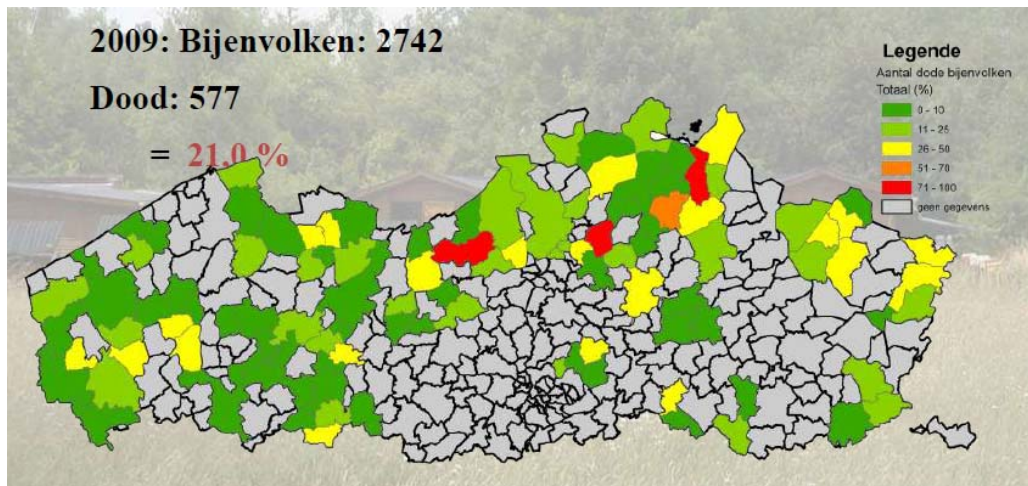
Sinds 1998 wordt de bijenhouderij geconfronteerd met de verdwynziekte. Het verdwijnen uit de kast is het gevolg van de structuur van een bijenvolk als populatie. In de 'bijenstad' is er een arbeidsverdeling en een levenspatroon.

In Europa zijn er overal problemen met de verdwynziekte, met in 2007 een gemiddelde sterfte van 8 percent.

Ook in Vlaanderen gebeurde een monitoring van de bijensterfte:

Uit de verschuiving van de aanwezigheidspatronen van de bijensterfte, valt volgens de heer Jacobs te concluderen dat de oorzaak multifactorieel is en dat die factoren in een bepaald gebied toevallig samenkwamen in een bepaald jaar.

Gemiddeld verdwijnt 20 tot 30 percent van de bijenpopulatie, wat een duidelijke verhoging is in vergelijking met de jaren voordien, waarin zowat 10 percent van de bijen verdween.

De imkers anticiperen ook op de verdwijnziekte door meer bijen te houden, ermee rekening houdend dat het volgende jaar toch een belangrijk aandeel dood zal zijn. Daardoor wordt natuurlijk ook de draagkracht van het milieu dubbel belast.

6. Oorzaken van de verdwijnziekte

Als oorzaken voor het verdwijnen van bijenvolken wordt een tekort aan voedsel aangeduid, maar in de eerste plaats de varroamijt, aldus de heer Jacobs.

6.1. Stuifmeelaanwezigheid

In Vlaanderen is een belangrijke oorzaak het tekort aan stuifmeel. In de maand maart zijn er 10.000 bijen in een volk, wat staat voor 1 kilogram biomassa. Maar zomerbijen leven maar zes weken, dus die biomassa wordt vervangen en groeit ook aan. Tegen de zomer is er een biomassa van 15 kilogram in een bijenvolk. Een bijenvolk dat 15 kilogram vlees moet maken, heeft 50 kilogram eiwitbron nodig. Voor een imker met 20 bijenvolken moet er dus een ton stuifmeel aanwezig zijn. En bovendien nog continu!

Professor Jacobs heeft laboratoriumproeven gedaan om de pollenkwaliteit na te gaan. Als stuifmeel van wilg, appel of paardenbloem aan de bijen wordt gegeven, is er een stijging van de levensverwachting met 11 tot 19 dagen. Als de bijen stuifmeel van maïs krijgen, is de stijging van de levensverwachting 0 dagen. Bijen vliegen in het najaar op maïs, maar halen daar geen voedingswaarde uit.

Dat zorgt voor een zeer grote vergissing in de ontwikkeling van een bijenvolk. Een bijenvolk dat een tekort heeft aan stuifmeel doet aan autoregulatie en zelfs kannibalisme van de larven, zodat elke bij die geboren wordt toch nog sterk is. Als de bijenkoningin de boodschap krijgt dat er genoeg voedsel binnenkomt, zullen bijen een te korte levensverwachting hebben. Als winterbijen zes maanden moeten leven, vergist het bijenvolk zich, maar de imker merkt er niets van. In september lijkt alles normaal, maar een maand later ontvolken de bijen en in januari zijn ze allemaal verdwenen. Dat is alleen de invloed van de factor voeding. In vergelijking met de maïsgebieden floreren de bijen in een geïrbaniëerd gebied goed.

6.2. Varroamijt

Als de verzwakte bijenvolken bovendien nog geparasiteerd worden door de varroamijt, wordt vooral in het najaar de belasting heel hoog. Het aantal varroamijten in het volk stijgt, het aantal bijen daalt en elke larve wordt als het ware aangeprikt, waardoor de levensverwachting verkort.

Als de imker in juli-augustus tegen varroa heeft behandeld, gebeurt er niet veel. Maar als de behandeling pas in september gebeurt, is het al te laat. De varroamijt is ook drager van allerlei virussen, wat secundaire infecties zijn.

6.3. Pesticiden

De imkers zelf wijzen vooral op de rol van pesticiden en pollutie, stelt de heer Jacobs. Dat is logisch, want de praktijk van de imkers is dezelfde zoals in de perioden dat het goed ging. Een sterke bij zal natuurlijk beter bestand zijn tegen pesticiden dan een zwakkere bij, maar volgens de spreker zijn pesticiden niet de primaire oorzaak voor het verdwijnen van bijenvolken.

6.4. Straling en magnetische velden

De verwijzing naar straling en magnetische velden voor het verdwijnen van bijenvolken wordt door de heer Jacobs afgedaan als irrelevant.

6.5. Hoofdoorzaak

De hoofdoorzaak voor het verdwijnen van de bijenvolken is volgens de heer Jacobs het voedselaanbod. Dat werd bevestigd door het onderzoek naar de ontwikkeling van de ‘vetlichamen’ bij bijen. Op basis van de vetlichamen kan voor winterbijen de levensverwachting afgelezen worden. De lang levende bijen hebben goed ontwikkelde vetlichamen.

7. MINBEE

Voor het MINBEE-onderzoek werden standaardvolken uitgezet op vier verschillende locaties: een natuurgebied (Bevekom), een tuinbouwgebied (Brakel), een geürbaniseerde omgeving (Gent) en een landbouwgebied (Gembloux).

Op elke locatie werden 20 bijenvolken geplaatst. De evoluties hangen duidelijk af van de locatie en zijn draagkrachtafhankelijk. In Gembloux waren er permanent problemen, in Brakel ging het relatief goed – hoewel er soms problemen opdoken met pesticiden –, maar in natuurgebied en geürbaniseerd gebied ging het best.

8. Besluiten

8.1. Imkerpraktijken moeten worden verbeterd

De imker moet ervan overtuigd geraken dat varroabestrijding het belangrijkste is. Een bijenvolk genezen, kan niet door het bijenindividu te genezen, want dat kan niet meer, maar enkel door een nieuwe sterke generatie te kweken. In de lente en de zomer zijn er geen problemen, maar in het najaar ontstaan ongezonde situaties waar de imker niet op voorbereid is. Het kweekvolk moet absoluut gedesinfecteerd worden, zonder er dit jaar van te oogsten. Volgend jaar wordt dat dan het productievolk.

8.2. Een strategie voor varroabehandeling

Die behandeling moet natuurlijk aan de reglementering van de diergeneeskundige inspectie voldoen. De actieve producten zijn in het Staatsblad gepubliceerd, maar de kosten voor registratie en dergelijke worden door geen enkele firma opgenomen. Daardoor is het product niet beschikbaar.

Bepaalde actieve producten zoals oxaalzuur zijn van nature aanwezig in honing. Vanuit diergeneeskundig oogpunt wordt te veel de vergelijking gemaakt met bijvoorbeeld de varkensweek, waar residuen in het vlees achter kunnen blijven. Maar honing vergt toch een aparte aanpak, wat de heer Jacobs doet pleiten om een snellere toepassing mogelijk te maken. Nieuwe producten zullen in Amerika snel geregistreerd worden, maar het duurt dan nog enkele jaren voor de producten hier toepasbaar zijn.

8.3. *De draagkracht van het lokale milieu is bepalend*

Dit aspect, met de monoculturen als bedreigende factor voor de draagkracht, verdient volgens de heer Jacobs beleidsmatige aandacht. Vooral in het najaar is er nood aan voeding voor de bijen. Als een boer een hectare maïs zaait, zou in de straal van drie kilometer ook een aanbod van wilde planten aanwezig moeten zijn. De kost voor deze maatregel kan in de kostprijs van de maïs opgenomen worden, want het zijn niet de imkers die hiervoor moeten betalen, argumenteert de spreker. Zo zou de imker ook de fruitteler niet moeten betalen, maar zou het omgekeerde moeten gebeuren, omdat de imker zorgt voor de bestuiving. Het indirecte belang van de bijen moet op de voorgrond komen.

8.4. *Structureren en erkenning van een referentiecentrum voor bijenproblemen*

Bijenteelt is heel complex en heel veel factoren samen bepalen het resultaat. De Universiteit Gent heeft hier in belangrijke mate aandacht aan besteed.

De studie heeft zich enkel toegespitst op honingbijen, maar voor de wilde bijen geldt dezelfde problematiek, sluit de heer Jacobs zijn toelichting af.

II. BESPREKING

De heer *Marc Van de Vijver* situeert dat het verdwijnen van bijenvolken niet alleen vanuit ecologisch maar ook vanuit landbouwkundig oogpunt een slechte zaak is. Volgens sommige bronnen zou 22 percent van de landbouwproductie afhankelijk zijn van de bestuiving door bijen.

Er worden volgens de spreker diverse oorzaken aangehaald om het verdwijnen van de bijenvolken te verklaren. De aantasting door de varroamijt, een parasiet die de bijenlarven aantast en verzwakt, waardoor die het einde van de winter niet halen, wordt dikwijls aangehaald. Daarnaast wordt verwezen naar virussen en *Nosema*, een eencellige die in de darmen van de bijen leeft. Er is ook sprake van een steeds eenzijdiger en gebrekkig voedselaanbod. Een bijenvolk heeft immers 40 kilogram stuifmeel nodig in haar onmiddellijke omgeving. Het verschraken van ons landschap en de achteruitgang van de biodiversiteit is in dat opzicht problematisch, stelt de heer Van de Vijver.

Door de imkers wordt ook het bestrijdingsmiddel imidacloprid aangehaald als reden voor het verdwijnen van bijenvolken. Het lid informeert naar de te nemen maatregelen om de verdwijnziekte te bestrijden of preventieve actie te ondernemen. Zijn gegevens bekend over de schadelijkheid van imidacloprid?

De heer *Dirk Peeters* verwijst naar de Franse documentaire ‘Le mystère de la disparition des abeilles’, waarin een overzicht wordt gegeven van alle mogelijke factoren die een deel van het antwoord kunnen geven op de problematiek. Hierin wordt ook het voorbeeld gegeven van bijenvolken die zelf de met varroa aangetaste larven uit de kast dragen. Er zou dus een grotere vraag kunnen ontstaan naar die specifieke koninginnen, waardoor op langere termijn inteelt kan optreden en de bijenvolken verzwakken. De spreker informeert naar de visie van professor Jacobs hierover.

Volgens de heer Peeters legt professor Jacobs sterk de nadruk op het belang van de varroamijt. Het lid meent dat binnen de Europese context en bijvoorbeeld ook in Nederland

bij het ordenen van de oorzaken volgens belangrijkheid voor het verdwijnen van bijenvolken, monoculturen, het gebrek aan voedsel en het gebruik van neonicotinoïden voorop staan. Deelt professor Jacobs deze mening of is hij van oordeel dat varroa de primaire oorzaak is?

Het onderzoek is in grote mate toegespitst op de bijensterfte als gevolg van de varroamijt, schetst mevrouw *Els Robeyns*. Het gebrek aan voedsel en het gebruik van pesticiden hebben toch ook een impact, stelt de spreker, en vraagt hierover meer toelichting. Allerlei lokale en provinciale initiatieven om het voedselaanbod te verbeteren, moeten dan ook zeker worden voortgezet.

Samenwerking tussen landbouwers en imkers stipt mevrouw Robeyns aan als een belangrijk punt. De landbouwer heeft de imker nodig voor de bestuiving en de imker moet weten welke producten de landbouwer gebruikt. In de fruitteelt bestaan hierover al afspraken, maar dit kan ruimer geïntroduceerd worden.

De heer *Mark Demesmaeker* stipt aan dat er al veel lokale en regionale initiatieven bestaan zoals beheersovereenkomsten, maar de vraag rijst of dit volstaat en of de maatregelen niet te vrijblijvend zijn. In de toelichting opperde professor Jacobs dat maatregelen een meer verplichtend karakter kunnen krijgen.

De spreker vraagt meer duiding bij het probleem van het op de markt brengen van de actieve producten ter bestrijding van de varroamijt.

Het typische kenmerk van de beheersovereenkomsten die in Vlaanderen worden afgesloten, is volgens de heer *Jos De Meyer* dat het op vrijwillige basis gebeurt. Zijn de beheersovereenkomsten voor akkerranden voldoende succesvol? Hoe kunnen deze maatregelen nog sterker gestimuleerd worden?

Voor de heer *Frans Jacobs* is het niet verrassend dat de rol van imidacloprid aan bod komt. In Frankrijk werden enkele jaren geleden zelfs manifestaties hiertegen georganiseerd. Maar dat heeft volgens de spreker veel te maken met een zuiderse, meer emotionele reactie op een probleem dan met een objectieve analyse. Ook in 'Le mystère de la disparition des abeilles' is enige tendentieuze taal aanwezig die de heer Jacobs niet zou hanteren.

In het EFSA-rapport (EFSA: European Food Safety Authority) over het verdwijnen van bijenvolken in Frankrijk werden de problemen geanalyseerd, met als duidelijke conclusie dat de eerste oorzaak varroa is. Het is een parasiet die plots het hele systeem van een bijenbestand verstoort. Bijen schermen zich normaal gezien af en in de winter is het midden in de bijenkast praktisch steriel. De varroamijt gaat van larve naar larve en verspreidt de pathogenen. De bescherming tegen infecties valt gewoon weg.

Onze bijen kunnen daar niet mee overweg, maar er zijn inderdaad bijen die elkaar beluizen en geïnfecteerde larven herkennen en ze naar buiten brengen. Als er in het najaar te grote hongersnood is, beginnen de bijen aan kannibalisme en eten de jonge larven op. Het is dus volgens de heer Jacobs niet evident om altijd het onderscheid te maken tussen beide fenomenen.

Het draagvermogen van de locatie is zeker de tweede oorzaak voor het verdwijnen van de bijenvolken, stelt de heer Jacobs. Ter illustratie verwijst de spreker naar een Frans onderzoek over de voedingswaarde van stuifmeel van de verschillende variëteiten van zonnebloemen. Er werd een enorm verschil vastgesteld, met een verlenging van de levensduur van nul tot zestig dagen. In samenspraak met de bedrijven is het de bedoeling dat de slechte variëteiten niet meer op de markt komen. Voor de telers was enkel het oliehoudende karakter van de zonnebloemen het selectie criterium, niet de voedingswaarde voor bijen. Maar daarbij werd uit het oog verloren dat slecht stuifmeel er ook voor zou zor-

gen dat de plant op termijn verdwijnt. De biotechnologische benadering om variëteiten te maken, levert dus mogelijk een ecologisch probleem.

Bijen leven steeds meer op de rand van hun bestaan. Ze worden door heel veel factoren belaagd, waardoor de laatste factor doorslaggevend kan zijn. Uit laboratoriumtesten blijkt dat bijen 20 ppb (parts per billion) imidacloprid aankunnen en er enig effect zichtbaar is vanaf 4 ppb, maar in de praktijk worden dergelijke concentraties niet gehaald. Als bijen op de rand leven, kan 4 ppb wel effect hebben en leiden tot het sterven van bijenvolken. Als effectieve sterfteoorzaak komt imidacloprid achteraan, en dan enkel in combinatie met regio's met een slecht voedselaanbod.

Uit onderzoek is nooit een oorzakelijk verband gebleken tussen het gebruik van imidacloprid en bijensterfte. Het is wel een randfenomeen dat de ontwikkeling versterkt, maar het is geen primaire oorzaak. De primaire oorzaak ligt bij de combinatie van varroa en de kwaliteit van de omgeving. Als de varroamijt wordt weggehaald, wordt de ontwikkelingsmogelijkheid van de bijen gevrijwaard, op voorwaarde natuurlijk dat de locatie goed is.

Een bijkomend probleem is volgens de heer Jacobs ook dat het aantal bijenvolken op een locatie dikwijls niet is afgestemd op de draagkracht van de omgeving. Door het succes met één of twee bijenkasten plaatst de imker kasten bij, maar op den duur heeft hij van tien bijenkasten maar evenveel opbrengst als van vijf, omdat de draagkracht van de omgeving niet groot genoeg is voor tien kasten.

Er zou geregistreerd moeten worden hoeveel bijenvolken op welke locatie aanwezig zijn om de imkerij te optimaliseren, suggereert de spreker. In regio's met een tekort aan draagkracht dient op lokaal niveau beleidsmatig ingegrepen te worden. Een dennenlaan is dan uit den boze, maar een acacia-, linden- of wildekastanjelaan zijn wel gewenst. Bij de aanleg van wegen of bij groeninrichting zou, naar analogie met het MER (milieueffectrapport), een effectenrapport gemaakt kunnen worden. Het moet ook duidelijk zijn dat de landbouwer alleen maar voordelen heeft van akkerranden, niet alleen voor de bestuiving, maar ook voor het herbergen van de nodige biologische parasieten. Er moet op bepaalde momenten minder gesproeid worden omdat er voldoende wilde insecten zijn die als predator optreden.

Maatregelen kosten natuurlijk geld, maar de heer Jacobs is van mening dat het een verkeerde redenering is om de imkers te laten bijdragen. De imkers zijn hobbyisten en halen bijna geen inkomen uit hun activiteiten. Het is niet logisch dat zij moeten bijdragen voor macro-economische maatregelen.

Een praktijkcentrum in het Duitse Kirchheim doet onderzoek naar de selectie van tolerante bijen, vervolgt de heer Jacobs. Ook in het Europees teeltprogramma wordt de varroa-tolerantie gemeten. Er zijn nog geen sluitende resultaten, maar het aspect is opgenomen in het lopende onderzoek.

Biologisch gezien blijft de parasiet de eerste oorzaak voor het verdwijnen van de bijenvolken, stelt de heer Jacobs. Soorten zijn vooral vlugger geëvolueerd door hun parasieten. Als een soort uitsterft of een variatie op de soort ontstaat, gebeurde dat altijd door een parasitaire druk. De evoluties gingen over honderden jaren, waar nu het fenomeen zich op tien jaar tijd voltrekt. Die situatie is zo acuut dat normaal 90 tot 95 percent doodgaat, en de resterende 5 percent zich aanpast.

Om dat tegen te gaan, proberen we dat te manipuleren. Daarbij wordt ook schade aangericht. De imkers zijn een beetje het noorden kwijt en proberen allerlei obscure middelen die op de markt verschijnen. Het beleid dient veel aandacht te besteden aan de strategie van de imker om varroa te bestrijden. Deze strategie zou in februari algemeen verspreid moeten worden.

Het probleem is dat de wetgever het actieve product oxaalzuur wel heeft erkend, maar een actief product moet ook geformuleerd worden. Het moet dus een merknaam krijgen en een firma dient zich daar garant voor te stellen. Er zijn 50.000 bijenvolken en het kost 1 frank om dat oxaalzuur te gebruiken per volk. Een firma die een registratie moet regelen voor enkele duizenden euro's kan hier dus niets aan verdienen. Oxaalzuur zou dus vrij verkrijgbaar moeten zijn. Maar de diergeneeskundige inspectie werpt dan op dat alle middelen tegen ziekten de regels moeten volgen. Daar valt volgens de spreker niets op aan te merken, maar dat impliceert dat het middel niet verkrijgbaar is aangezien de kost voor de registratie niet opweegt tegen de mogelijke opbrengst. Het gevolg is dat imkers zelf gaan experimenteren met allerlei middelen. De overheid zou de verantwoordelijkheid moeten nemen om op te leggen wanneer en in welke concentratie oxaalzuur moet worden gebruikt. Om dat mogelijk te maken, moet het product natuurlijk beschikbaar zijn. Hoe dat dient te gebeuren, is een technische kwestie waarop de heer Jacobs geen pasklaar antwoord heeft. Het beleid zou op korte termijn duidelijkheid moeten brengen over de beschikbaarheid van het product op de legale markt.

De heer Jacobs beklemtoont nog dat de actieradius van een bijenvolk, een straal van drie kilometer, relatief groot is. In de echte kern van de stad, bijvoorbeeld Gent, zullen niet veel bijen te vinden zijn, maar wel in de rand. Maar daar is dan ook weer de monocultuur maïs aanwezig. De overgang van geürbaniseerd naar ruraal is dikwijls nogal geleidelijk. De stelling dat bijenvolken in de stad het beter stellen omdat er minder pesticiden zijn, wordt door de professor niet gedeeld. De verklaring ligt veeleer bij het feit dat er in de stad meer voedsel aanwezig is. Er wordt veel moeite gedaan om natuur in de stad te brengen, zowel door particulieren als door besturen. Zo verstrekt de provincie Oost-Vlaanderen gratis zaden, een initiatief dat vanuit Limburg is overgewaaid.

De vraag of de natuurlijke draagkracht van een gebied voldoende groot is, kan ook omgedraaid worden: worden er niet te veel bijen gehouden? De maatschappij heeft er belang bij dat er overal bijen beschikbaar zijn. Dan moet de imker zijn honingdoelstellingen misschien wel naar beneden bijstellen en minder volken houden in een bepaald gebied. Het is volgens de heer Jacobs belangrijk om geen roofbouw te plegen op de draagkracht van milieus.

Ook voor België gebeurde onderzoek naar de plaatsen waar maïs behandeld werd met imidacloprid. Er werd geen correlatie gevonden met de gebieden met een grote bijensterfte. Als imidacloprid de eerste oorzaak zou zijn, moet die correlatie duidelijk worden.

De aandacht voor de problematiek kan verhoogd worden door plattelandsontwikkeling, de juiste beplanting van boerderijen en groenzones. Op dit moment is er volgens de heer Jacobs veel vrijheid om het soort beplanting te bepalen. Best worden inheemse soorten aangeplant, maar er kunnen striktere plantenlijsten gemaakt worden. Er is recent een plantenlijst opgemaakt, die ook aan gemeenten en groendiensten bezorgd kan worden, zodat de juiste informatie beschikbaar is op de juiste plaats.

Het is soms ook nefast voor de imkerij als plots een hele rij bomen verdwijnt uit de omgeving. Soms worden grote, niet-inheemse, acacia's of zilverlindes plots verwijderd. Daardoor ontstaan conflicten tussen belanghebbende groepen. Het is moeilijk om dan te zeggen wat de juiste keuze is. De professor is van mening dat volwassen bomen op dat moment niet meer verwijderd moeten worden. Als ze dan toch moeten verdwijnen, moeten ze zeker vervangen worden door bomen die nectar geven.

De heer *Jos De Meyer* herinnert aan het pleidooi van de imkers, die in de commissie te gast waren naar aanleiding van de bespreking van een voorstel van resolutie over de bijenhoudery in 2008, om de lijst van inheemse soorten niet te rigoreus toe te passen.

Volgens de heer *Frans Jacobs* is er heel veel mogelijk met akkerranden, want het belang reikt verder dan de bijen en heeft ook betrekking op de predatoren en het biologisch ecosysteem.

Alle elementen om te zorgen voor een goede basismilieukwaliteit en voldoende voedselaanbod zijn volgens de heer *Dirk Peeters* ook van belang voor de wilde bijen. Geldt de redenering voor de honingbijen ook voor de wilde bijen, ook wat betreft varroa?

De heer *Mark Demesmaeker* wijst nog op het belang om de plantenlijst ruim te verspreiden, want sensibilisering, via de Vereniging Voor Openbaar Groen, van gemeentebesturen is belangrijk. De spreker stelt ook dat het niet te vrijblijvend mag zijn. De overheid dient met meer nadruk te wijzen op het belang van de problematiek. Er zijn veel actoren betrokken en niet alle instrumenten kunnen overal ingezet worden, dus is het een taak om alles meer te structureren.

De heer Demesmaeker vraagt aan het kabinet om na te gaan wat op Vlaams niveau mogelijk is met betrekking tot het op de markt brengen van de producten ter bestrijding van varroa. Er is een belangrijke federale bevoegdheid, maar misschien kan door overleg hier meer aandacht aan besteed worden.

Mevrouw *Patricia De Waele* focust nog op de mogelijke oorzaken van de bijensterfte in Vlaanderen. Als leek dacht de spreker dat milieuaspecten als fijn stof en straling een belangrijke oorzaak zijn. Maar er is geen relatie vast te stellen tussen regio's met een grote industriële of mobiliteitsproblematiek en een verhoogde bijensterfte. Het overzicht per jaar van 2006 tot 2009 geeft een heel divers beeld.

Mevrouw De Waele begrijpt de uiteenzetting over groenbeplanting van professor Jacobs als een pleidooi voor een gediversifieerd aanplantbeleid in Vlaanderen.

De heer *Frans Jacobs* beklemtoont nogmaals dat er in onderzoek geen duidelijke correlaties worden gevonden. In het honingproject werden stalen genomen van een gebied in Tessenderlo en in Kasterlee. Dus een gebied met chemische industrie versus een natuurgebied. Uit het onderzoek blijkt een kleine verhoging van de aanwezigheid van zink en andere residuen in Tessenderlo, maar de normen worden niet overschreden. Vervuiling zal wel een accumulerend effect hebben, naast de andere belangrijkere oorzaken.

De heer Jacobs maakt duidelijk dat hij geen pleidooi heeft gehouden om niet-inheemse planten te promoten. De bestaande niet-inheemse bomen mogen niet ondoordacht weggehaald worden, was de stelling. In de inheemse soorten is er voldoende variabiliteit aanwezig om een voldoende groot voedselaanbod te creëren.

Aan de Universiteit Gent worden ook wilde bijensoorten onderzocht, schetst de heer Jacobs. De conclusie is dat er veel meer bedreigde soorten zijn. De voorbije decennia hebben Vlaamse onderzoekscentra deze evolutie niet van nabij gevolgd. In Wallonië en Nederland zijn er wel publicaties, waaruit blijkt dat deze populaties vooral te lijden hebben onder de teloorgang van de natuur. Ze hebben geen varroa, maar wel andere pathogenen.

De heer *Joris Relaes*, kabinetschef Landbouw van de minister-president, informeert nog naar de situatie van bijen in natuurgebieden. Kunnen imkers daar vlot hun bijenkasten kwijt?

De heer *Frans Jacobs* stelt dat door het plaatsen van bijen in natuurgebieden de bijenboeren eigenlijk roofofbouw plegen. Maar een natuurgebied zonder bijen kan ook niet. Veel hangt natuurlijk af van de grootte van het gebied en de draagkracht. De heer Jacobs is geen verdediger van het plaatsen van bijen in natuurgebieden, maar pleit wel voor het

meten van het aantal bijen en de draagkracht van het gebied. Solitaire bijen hebben dikwijls een zeer specifieke relatie met een bepaalde plant. Voor hen is er dus geen concurrentie, maar andere soorten moeten wel vrezen voor concurrentie van honingbijen. De kennis is nog beperkt, maar uit voorzorg opteert de professor voor het bewaren van het natuurgebied, met een beperkt aantal honingbijen. De beoordeling van dat evenwicht dient ter plaatse te gebeuren.

III. UITEENZETTING DOOR MINISTER-PRESIDENT KRIS PEETERS

Professor Jacobs heeft tijdens zijn uiteenzetting duidelijk gesteld dat de problematiek multifactorieel is, resumeert de *minister-president*. Meerdere factoren spelen tezelfdertijd op elkaar in. Toch zijn er voor professor Jacobs twee problemen die er uitspringen: de besmetting van onze bijenpopulaties met de varroamijt enerzijds en de verminderde aanwezigheid van geschikt voedsel voor de bijen, veelal door een verminderde biodiversiteit, anderzijds.

Deze twee factoren hebben een zeer significante impact op de vitaliteit van bijenvolken. Wanneer die vitaliteit onder druk komt te staan, beginnen ook de andere factoren meer op de voorgrond te treden: niet-optimale imkerpraktijken (imkers die onvoldoende professioneel en onvoldoende volgens de ‘regels van de kunst’ van de optimale imker te werk gaan), het onzorgvuldig agrarisch en particulier gebruik van bepaalde pesticiden, de invloed van ziekteveroorzakende virussen en eencelligen die aanwezig zijn op bijen en allerhande pollutie.

Professor Jacobs heeft, aldus de minister-president, erop gewezen dat het prioritair noodzakelijk is om de varroabesmetting aan te pakken. Het studiewerk dat hij heeft verricht mede met Vlaamse overheidsmiddelen gaat hier uitvoerig op in. Uit het onderzoek komen een aantal bruikbare bestrijdingstechnieken naar voren. Professor Jacobs heeft daarbij verwezen naar de moeilijkheden van de erkenning van deze producten door de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

De minister-president gaat in op de initiatieven die op Vlaams en op Europees niveau genomen worden om de bijensector te ondersteunen.

1. Op Europees niveau

Men schat dat er op Europees niveau circa 700.000 imkers zijn, waarvan 3 percent professionele bijenhouders (met meer dan 150 kasten). 97 percent van de imkers zijn hobbyisten en zij beheren 67 percent van de bijenkasten. Geschat wordt dat in de Europese Unie zo’n 200.000 ton honing wordt geproduceerd.

Tijdens de Raad van landbouwministers van december 2010 is een uitgebreide mededeling van de Europese Commissie besproken over de gezondheid van de Europese honingbijen. Op de Landbouwrap van 17 mei 2011 zullen een aantal conclusies goedgekeurd worden als reactie op deze mededeling. In de mededeling van de Europese Commissie worden ongeveer dezelfde vaststellingen gedaan dan die waarover we het hier gehad hebben, situeert de minister-president, namelijk dat het verdwijnen van bijenvolken in verband staat met zeer diverse factoren, die stuk voor stuk de nodige aandacht verdienen.

De Europese Commissie heeft daarom maatregelen aangekondigd op het vlak van dierengezondheid van de bijen. De problematiek moet nog beter in kaart gebracht worden, want de gegevens blijven te veel verschillend, onvolledig en niet voldoende op elkaar afgestemd om duidelijke conclusies te kunnen trekken. Er zal een monitoringprogramma op Europees niveau worden uitgewerkt en er komt een EU-referentielaboratorium. Verder zal gewerkt worden aan het gemakkelijker ter beschikking stellen van specifieke geneesmiddelen voor de bijen.

Daarnaast moeten bij het beoordelen van nieuwe gewasbeschermingsmiddelen de strenge voorwaarden van de nieuwe gewasbeschermingsverordening van 2009 in acht genomen worden. Dat houdt in dat er moet aangetoond worden dat er geen gevolgen zijn voor de bijengezondheid. Verder kondigt de Europese Commissie aan dat er 10 miljoen euro uitgetrokken wordt voor onderzoeksprojecten op het gebied van bijengezondheid. Tot slot doet Europa veel inspanningen om gegevens uit te wisselen op mondiaal niveau, omdat de sterfteproblematiek niet beperkt blijft tot Europa, maar ondertussen een wereldwijd fenomeen is geworden.

2. In Vlaanderen

In december 2008 werd het Praktijkcentrum Bijen opgericht, om meer samenwerking tot stand te brengen in de soms toch wel te versnipperde bijenwereld in Vlaanderen.

Het brengt vijf verenigingen of federaties samen om te werken rond bijen: het Vlaams Vulgarisatiecentrum voor Bijenteelt (VVCB), de Algemene Vlaamse Imkersvereniging (AVI), de Vlaams-Nederlandse Imkersfederatie (VNIF), de Koninklijke Vlaamse Imkersbond (Kon. VIB) en het Informatiecentrum voor Bijenteelt.

Het praktijkcentrum wordt ondersteund door een ambtenaar van het Departement Landbouw en Visserij. Daarnaast werden financiële middelen vrijgemaakt voor onderzoek, waaronder het onderzoek van professor Jacobs, en demonstratieprojecten, waarbij ook hier vooral aandacht gaat naar de verdwijnproblematiek en hoe de varroabesmetting moet worden aangepakt.

In 2009 werd met de financiële ondersteuning van het Departement Landbouw en Visserij de ‘Gids voor goede bijenteeltpraktijken’ opgesteld. De gids werd gedrukt op 5000 exemplaren en werd gratis verstrekt aan alle leden van de Vlaamse bijenteeltverenigingen. Een nieuwe gids over de drachtplanten van honing en stuifmeel is in voorbereiding. De lokale besturen zullen hier een prioritaire doelgroep vormen.

In het kader van het Europees honingprogramma dat Vlaanderen uitvoert, kan jaarlijks een onderzoeks- en ondersteuningsprogramma worden uitgewerkt ten belope van 300.000 euro. Daarnaast kent het Departement Landbouw en Visserij jaarlijks subsidies toe voor de organisatie van cursussen en korte vormingen inzake bijenteelt. In 2009 werden door de erkende centra 1926 uren aan cursussen en korte vormingen georganiseerd, voor een bedrag van ruim 230.000 euro. Ook de diverse beheersovereenkomsten die vanuit de Vlaamse overheid worden gefinancierd voor natuurbeheer, het aanleggen van bufferstroken en andere zijn interessant om terug meer biodiversiteit te creëren in het agrarisch gebied.

De minister-president probeert in het beleid steeds aandacht te hebben voor de impact van nieuwe maatregelen op de bijen. In het kader van het Mestactieplan zal vanaf 2012 opnieuw de maatregel groenbedekking ingevoerd worden, waarvoor 4 miljoen euro wordt uitgetrokken, en zal met de bijensector bekeken worden welke groenbedekkers het meest ‘bijvriendelijk’ zijn om aan te planten. En ook vanuit de bevoegdheid plattelandsbeleid worden geregeld projecten gefinancierd die de bijensector ten goede komen.

De Vlaamse overheid zit niet stil en probeert het nodige te doen voor deze letterlijk en figuurlijk mooie sector. Maar er zijn ook prachtige initiatieven op provinciaal en gemeentelijk niveau, stelt de minister-president.

De uitdagingen zijn enorm, de oplossingen zijn niet eenduidig en liggen niet voor de hand. Het is dan ook alleen met een positieve ingesteldheid en met vereende krachten van iedereen dat het moet mogelijk zijn om de toekomst van deze levensnoodzakelijke sector veilig te stellen.

Goed beleid wordt gemaakt in nauw overleg met de sector. Op 30 mei 2011 zal de sector worden uitgenodigd op een rondetafel. Daar zal de minister-president niet alleen de recente mededeling van de Europese Commissie en de daaraan gekoppelde conclusies toelichten, maar ook met de sector bekijken hoe samen de problematiek aangepakt kan worden.

De heer *Jos De Meyer* sluit af met de vraag aan de minister-president om het verslag van de rondetafel van 30 mei 2011 aan de commissie te bezorgen.

Jos DE MEYER,
voorzitter

Dirk PEETERS,
verslaggever